

Sylwia Górzna

Polityczny wymiar Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego

Nurt SVD 46/2 (132), 44-60

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Polityczny wymiar Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego

Sylwia Górzna

Studentka politologii w zakresie międzynarodowych stosunków politycznych i gospodarczych oraz dziennikarstwa i komunikacji społecznej na UWM w Olsztynie. 2010 obroniła rozprawę doktorską pod kierunkiem prof. Selima Chazbijewicza pt. *Polityczny wymiar dialogu Kościoła katolickiego z islamem i judaizmem w okresie pontyfikatu Jana Pawła II*. Obecnie pracuje jako adiunkt w Instytucie Historii i Politologii Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Wprowadzenie

Najbardziej znaną instytucją watykańską zajmującą się dialogiem międzyreligijnym jest omawiana w niniejszym artykule Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego (PRDM – The Pontifical Council for Interreligious Dialogue), dawny Sekretariat dla Niechrześcijan. Autorka prezentuje m.in. inicjatywy PRDM, dokumenty przez nią wydane, Komisję ds. Stosunków Religijnych z Islamem oraz Komisję ds. Stosunków Religijnych z Judaizmem. Autorka jest przekonana, iż omawiane instytucje przyczyniają się do budowania pokoju między religiami. Jako politolog zamierza przedstawić polityczny wymiar działalności Rady.

Ustanowienie Sekretariatu dla Niechrześcijan

List apostolski papieża Pawła VI „*Progrediente Concilio*” ogłoszony został z okazji utworzenia Sekretariatu dla Niechrześcijan¹

¹ E. Sakowicz, *Dialog Kościoła z islamem według dokumentów soborowych i posoborowych (1963-1999)*, Warszawa 2000, s. 83; zob. W. Chrostowski, *Dialog z Żydami i judaizmem a postannictwo Kościoła*, „Przegląd Powszechny”, nr 7, 1989, s. 47; T. Michel, M. Fitzgerald (red.), *Recognize the Spiritual Bonds which Unite Us. 16 Years of Christian – Muslim Dialogue*, Vatican City 1994, s. 7; H.S. Ruppert, *Building Bridges. Interreligious Dialogue on the Path to World Peace. An Interview with F. Arinze*, New York 2004, s. 66.

w Uroczystość Zesłania Ducha Świętego – 19 maja 1964 roku. W przemówieniu do kardynałów z 24 czerwca 1964 roku papież przedstawił racje, które spowodowały, iż Sekretariat powstał:

„Będzie on środkiem do osiągnięcia dialogu lojalnego, respektującego wszystkich, którzy wierzą jeszcze w Boga i adorują go [...]. Oczwistym jest fakt, że – ze względu na swoją specyfikę – Sekretariat wykracza poza pierwotne zamierzenia drugiego Soboru Watykańskiego. Tymczasem idea jego ustanowienia zrodziła się w atmosferze jedności i zrozumienia, jakie charakteryzują zgromadzenie soborowe... Przez tę inicjatywę i wiele innych chcemy jasno zademonstrować katolicki wymiar Kościoła, który w atmosferze Soboru nie tylko zacieśnia wewnętrzne więzy wzajemnego zrozumienia, przyjaźni i braterskiej współpracy, ale szuka również na zewnątrz przestrzeni dialogu i spotkania się z ludźmi dobrej woli”².

Sekretariat organizował spotkania międzyreligijne, konferencje i sympozja w różnych państwach świata. Od maja 1966 roku jego organem był kwartalnik „Bulletin”, który w 1994 roku otrzymał nazwę „Pro Dialogo”³, zachowując wcześniejszą nazwę w podtytule⁴.

Sekretariat podkreślał promowanie dialogu z niechrześcijanami, aby „niechrześcijanie byli uczciwie znani i sprawiedliwie poważani przez chrześcijan i aby z kolei niechrześcijanie mogli adekwatnie znać i poważać chrześcijańską doktrynę i życie”⁵. Papież powierzył prowadzenie tego Sekretariatu Jezusowi⁶.

25 września 1968 roku, podczas audiencji przyznanej członkom Sekretariatu dla Niechrześcijan, papież Paweł VI przedstawił bilans czterdziestoletniej działalności i cel nadrzędny tej dykasterii:

„Chcemy mówić o wzajemnym poznaniu się, o zrozumieniu, o dialogu i współpracy pomiędzy chrześcijanami i adeptami wielkich religii niechrześcijańskich, w duchu lojalności i wierności prawdom wiary chrześcijańskiej, a jednocześnie w duchu respektu i szacunku dla ich wartości moralnych i duchowych.

² [Za:] A. Michałek, *Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego. Rys historyczny*, „Nurt SVD”, nr 1-2, 2008, s. 64-65, przyp. 19.

³ E.I. Cassidy, *Rediscovering Vatican II. Ecumenism and Interreligious Dialogue: Unitatis Redintegratio. Nostra Aetate*, New York 2005, s. 225.

⁴ E. Sakowicz, *Dialog Kościoła...*, dz. cyt., s. 199.

⁵ W. Kluj (red.), *Odkupienie a dialog międzyreligijny. Materiały z sympozjum w Obrze (20-21 kwietnia 1998 roku)*, Poznań 1999, s. 13, przyp. 5.

⁶ E. Sakowicz, *Dialog międzyreligijny*, [w:] tenże (red.), *Jan Paweł II. Encyklopedia dialogu i ekumenizmu*, Radom 2006, s. 135.

W ten sposób będzie wzrastać i coraz bardziej umacniać się braterstwo rodziny ludzkiej; rzeczywistym stanie się ideał jedności wszystkich ludzi w świetle Boga⁷.

Aspekty polityczne działalności Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego

Podczas Soboru Watykańskiego II utworzono specjalne organy Stolicy Apostolskiej (najpierw komisje, później rady) ds. stosunków z innymi wyznaniem chrześcijańskimi i judaizmem oraz ds. dialogu z religiami niechrześcijańskimi. Te trzy religijno-instytucjonalne drogi dialogu zostały rozbudowane za pontyfikatów Pawła VI i Jana Pawła II – i odtąd są trwałym elementem watykańskiej polityki zagranicznej⁸. Dialogiem międzyreligijnym zajmują się obecnie Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego (PRDM), Komisja ds. Stosunków Religijnych z Islamem i Komisja ds. Stosunków Religijnych z Judaizmem⁹.

W marcu 1989 roku, po wejściu w życie decyzji Konstytucji Apostolskiej *Pastor Bonus* (28 czerwiec 1988), Sekretariat dla Niechrześcijan został przemianowany na Papieską Radę ds. Dialogu Międzyreligijnego¹⁰. Zadaniem nadrzędnym PRDM jest nawiązywanie kontaktów oraz rozwijanie współpracy z wyznawcami innych religii w sferze społecznej, kulturalnej i religijnej¹¹. W sferze zainteresowań tejże Rady leżą wszystkie religie i wierzenia (z wyjątkiem judaizmu), przede wszystkim islam, buddyzm, hinduizm, sikhizm, dżinizm, również tradycyjne religie afrykańskie oraz amerykańskie¹².

Arcybiskup Michael Fitzgerald podkreśla, iż należy pamiętać, że głównym zadaniem PRDM nie jest bezpośrednio zaangażowanie się w dialog, ale pomaganie wspólnotom katolickim w różnych częściach świata w prowadzeniu tego dialogu oraz w nawiązywaniu kontaktów z innymi religiami, a najważniejsze rozmowy międzyreligijne odbywają się na szczeblu lokalnym, np. krajowym albo diecezjalnym¹³.

⁷ A. Michałek, *Papieska Rada...*, art. cyt., s. 70, przyp. 39.

⁸ L. Ring-Eifel, *Światowa potęga Watykanu. Polityka współczesnych papieży*, tłum. T. Sotowska, Warszawa 2006, s. 28.

⁹ Zob. K. Sidor, *Wzgórze Watykanusa*, Warszawa 1985, s. 243, 246; Z. Pawłowicz, *Człowiek a religia. Materiały katechetyczne dla kapłanów*, Gdańsk 1986, s. 91.

¹⁰ E.I. Cassidy, *Rediscovering...*, dz. cyt., s. 132; A. Wąs, *Kto prowadzi dialog chrześcijańsko-islamski?*, www.forum-znak.org.pl/index.php?t=sylwa&id=421/ [dostęp: 15.10.2007].

¹¹ A. Wąs, *Kto prowadzi dialog...*, art. cyt.

¹² K. Gołębiowski, *Najważniejszy jest dialog lokalny. Wywiad z M. Fitzgeraldem*, www.forum-znak.org.pl/index.php?t=ludzie&id=45/ [dostęp: 15.10.2007].

¹³ Na temat obszarów pracy PRDM zob. *Building Bridges...*, dz. cyt., s. 34-36.

Należy podkreślić, iż od 1967 roku przewodniczący Sekretariatu dla Niechrześcijan, a od 1988 roku Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego w imieniu Kościoła Katolickiego wszystkim wyznawcom islamu przesyła życzenia na zakończenie ramadanu (miesiąc postu w islamie)¹⁴ oraz na rozpoczęcie obchodzonego z tej okazji święta łamania postu – *Id al-Fitr*¹⁵, co stanowi o politycznym aspekcie działalności tej instytucji. Życzenia nie są kurtuazyjną formą pozdrowienia – są przesyłane do przywódców religijnych i państwowych, do ambasadorów krajów arabskich i muzułmańskich, zaś w wielu przypadkach są one w imieniu Rady przekazywane przez nuncjuszy papieskich albo biskupów rezydujących w krajach muzułmańskich¹⁶. Teksty przesłania nawiązują do wspólnego obu religiom systemu wartości, elementów wiary oraz płaszczyzn wspólnej współpracy. Otrzymują je również wspólnoty katolickie w świecie arabskim. Wielu z wdzięcznością odpowiada na te życzenia, wyrażając gotowość dalszej współpracy, m.in. na rzecz sprawiedliwości i pokoju¹⁷. Każde Orędzie to nie tylko życzenia, ale również okazja do podjęcia ważnego tematu bieżącego, np. spraw rodziny, pokoju¹⁸. O wysokiej randze przesłania świadczy fakt z 1991 roku – wówczas, w czasie wojny w Zatoce Perskiej, życzenia podpisał sam papież Jan Paweł II¹⁹, chcąc w ten sposób wyrazić swoją solidarność z wyznawcami islamu, oddzielając politykę od spraw wiary²⁰.

PRDM podkreśla, iż coraz poważniejszym zagrożeniem dla pokoju na świecie jest problem rozszerzającego się ubóstwa, co stanowi o politycznym wymiarze jej działalności. Współczesny świat potrzebuje współdziałania wszystkich religii dla dobra ludzkości. Musi mieć na względzie wyeliminowanie głodu, nędzy, wszelkiej dyskryminacji. Zagrożenie dla pokoju stanowi m.in. bieda i brak sprawiedliwości.

¹⁴ W. Nowak, J.J. Pawlik (red.), *Islam w Europie Wschodniej. Historia i perspektywy dialogu. Materiały Konferencji Naukowej w Olsztynie (26 stycznia 2001)*, Olsztyn 2001, s. 89, przyp. 9.

¹⁵ *Id al-Fitr* jest drugim co do ważności świętem islamskim. Charakteryzuje się odmawianiem specjalnej modlitwy zwanej *musallfi* i zbieraniem jałmużny *zakot al-fitry*, którą przekazuje się bezpośrednio najuboższemu. Obchody święta trwają z reguły trzy dni; zob. E.I. Cassidy, *Rediscovering...*, dz. cyt., s. 159.

¹⁶ W. Nowak, J.J. Pawlik (red.), *Islam w Europie...*, dz. cyt., s. 90.

¹⁷ Tenże, s. 90-91.

¹⁸ K. Gołębiowski, *Najważniejszy jest dialog lokalny...*, art. cyt.

¹⁹ Orędzie do muzułmanów na zakończenie miesiąca Ramadan – zob. B.L. Sherwin, H. Kasimow (red.), *John Paul II and Interreligious Dialogue*, New York 1999, s. 64-66; W. Nowak, J.J. Pawlik (red.), *Islam w Europie ...*, dz. cyt., s. 91; E. Sakowicz, *Rozmowy o islamie i dialogu*, Lublin 2007, s. 25.

²⁰ K. Gołębiowski, *Najważniejszy jest dialog lokalny...*, art. cyt.

W Orędziu na zakończenie ramadanu z 2009 roku czytamy:

„Wiemy, że bieda ma siłę upokarzania i jest źródłem nieznośnego cierpienia. Często prowadzi do izolacji, gniewu, a nawet nienawiści i pragnienia zemsty. Może prowokować wrogie zachowania przy użyciu wszelkich dostępnych środków, poszukując dla nich uzasadnienia nawet na gruncie religijnym. [...] Oto dlaczego walka z przemocą zakłada równocześnie zapobieganie biedzie przez promowanie integralnego rozwoju człowieka, który Papież Paweł VI określił jako «nowe imię pokoju»²¹.

27 sierpnia 2010 w Orędziu na zakończenie ramadanu przewodniczący PRDM, Jean-Louis Tauran przestrzegał przed manipulowaniem religią w celach politycznych, niesprawiedliwością, a wskazał na wartość przebaczenia, pojednania, dialogu, pokoju, potrzebę przestrzegania praw człowieka:

„Wśród przyczyn przemocy między wyznającymi różną wiarę wskazać można manipulowanie religią w celach politycznych czy innych, dyskryminację na bazie przynależności etnicznej czy tożsamości religijnej, podziały i napięcia społeczne. Ignorancja, ubóstwo, zacofanie, niesprawiedliwość są także bezpośrednimi czy pośrednimi źródłami przemocy między wspólnotami religijnymi, ale również wewnątrz nich”²².

W Orędziu czytamy też ważne zalecenia:

„[...] otwarcie naszych serc na wzajemne przebaczenie i pojednanie celem spokojnego, owocnego współistnienia; uznanie i respektowanie różnic, opierając na tym kulturę dialogu; uznanie tego, co jest nam wspólne, i respektowanie godności i praw każdego człowieka, bez względu na przynależność etniczną czy religijną; konieczność promulgowania sprawiedliwych praw, gwarantujących zasadniczą równość wszystkich; znaczenie wychowania do szacunku, dialogu i braterstwa na różnych obszarach edukacji: w domu, w szkole, w kościołach i meczetach. W ten sposób będziemy mogli przeciwstawić się przemocy wyznaniowej

²¹ J.-L. Tauran, P.L. Celata, *Orędzie na zakończenie ramadanu*, www.mzr.pl/pl/news.php?id=64&idx=276/ [dostęp: 22.05.2011].

²² J.-L. Tauran, *Chrześcijaństwo i islam: razem, by przezwyciężyć przemoc między wyznawcami różnych religii*, www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interrelg/documents/rc_pc_interelg_doc_20100827_ramadan2010_pl.htm/ [dostęp: 10.03.2011].

oraz szerzyć pokój i zgodę między różnymi wspólnotami religijnymi”²³.

Ponadto PRDM kieruje podobne przesłania, mające polityczny wymiar, do wyznawców hinduizmu i buddyzmu z okazji ich głównych świąt: Diwali i Wesak.

Przykładem jest orędzie PRDM do wyznawców hinduizmu z 2010 roku, w którym przewodniczący PRDM, kardynał Tauran, i jej sekretarz, arcybiskup Pier Luigi Celata, wskazują, iż szacunek i zaufanie stanowią podstawę dialogu oraz wszelkich międzyreligijnych relacji, które – jak naucza Benedykt XVI – mają na celu stanie się twórcami pokoju we wzajemnym zrozumieniu, szacunku oraz miłości²⁴.

Tegoroczne przesłanie PRDM do buddystów na święto Wesak podkreśla znaczenie prawdy w osiągnięciu prawdziwego pokoju:

„Wysiłek dążenia do prawdy jest koniecznym warunkiem, by osiągnąć autentyczny pokój. Wszyscy ludzie są zobowiązani do poszukiwania prawdy, którą poznawszy mają przyjąć i w wolności zgodnie z nią żyć. W dzisiejszym świecie, naznaczonym różnymi formami sekularyzmu i fundamentalizmu, które są często wrogie prawdziwej wolności i wartościom duchowym, dialog religijny może być alternatywą, by znaleźć drogę do pokoju i współpracy dla dobra wszystkich. Dialog ten pobudza też, by respektować podstawowe prawa człowieka do wolności sumienia i wolności kultu. Gdy wolność religijną rzeczywiście się uznaje, szanuje się godność osoby u samej jej podstawy”²⁵.

PRDM ostrzega przed fundamentalizmem religijnym, którego przedstawiciele nie uznają dialogu międzyreligijnego, są zagrożeniem dla pokojowego współistnienia religii i narodów. Należy zwrócić uwagę na fakt, że w krajach, gdzie fundamentaliści dochodzą do władzy, prawa człowieka i zasada wolności religijnej interpretowane są jednostronnie. Dialog międzyreligijny rozwijany w atmosferze wolności religijnej, na którą wskazuje PRDM, ma znaczenie w rozwijaniu sprawiedliwości – jest gwarancją osiągnięcia pokoju na świecie.

²³ Tamże.

²⁴ *Ku szacunkowi, zaufaniu i współdziałaniu*, religie.wiara.pl/doc/658956.Ku-szacunkowi-zaufaniu-i-wspoldzialaniu/ [dostęp: 22.05.2011].

²⁵ *Watykańskie przesłanie do buddystów*, www.religie.wiara.pl/doc/824307.Watykanskie-przeslanie-do-buddystow/ [dostęp: 22.05.2011].

PRDM reprezentuje Kościół Katolicki na licznych forach katolicko-muzułmańskich, a jednym z ważniejszych jest powstały w 1995 roku Islamsko-Katolicki Komitet Łączności. W skład tego Komitetu wchodzi cztery organizacje islamskie: Światowa Liga Muzułmańska i Światowy Kongres Muzułmański z siedzibą w Arabii Saudyjskiej, Międzynarodowa Islamska Rada ds. Misji i Pomocy Humanitarnej w Kairze (Egipt) oraz Islamska Organizacja Edukacji, Nauki i Kultury w Rabacie (Maroko). Przedstawiciele Komitetu spotykają się raz w roku w celu wymiany informacji i doświadczeń w zakresie dialogu, zaś Komitet wydaje także oświadczenia nt. istotnych wydarzeń chrześcijańsko-muzułmańskich²⁶.

Adam Wąs zaznacza, iż na szczególną uwagę zasługują kontakty PRDM z oficjalnymi środowiskami dialogowymi Turcji i Iranu. 25 kwietnia 2002 roku podpisano deklarację z turecką delegacją rządową w sprawie promowania dialogu międzyreligijnego, czego znaczącym wyrazem są zwłaszcza kontakty na szczeblu akademickim oraz współpraca profesorów Uniwersytetu w Ankarze i Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie²⁷.

PRDM popiera inicjatywy, które prowadzą do lepszego zrozumienia między wyznawcami różnych religii, np. sympozja, sesje, spotkania bądź wizyty, w których uczestniczą wyznawcy różnych religii²⁸. W latach 1989-1994 zorganizowała regionalne spotkania w Asyżu, w Ibadanie (Nigeria) i w Pattayi (Tajlandia). Uczestnicy tych spotkań nie dzielą się na chrześcijan i muzułmanów, ale uczestniczą jako mieszana delegacja narodowa²⁹.

W dniach 16-18 stycznia 2003 PRDM zorganizowała sympozjum na temat: „Duchowe bogactwa religii dla pokoju. Zgłębianie świętych tekstów dla promocji pokoju”³⁰. Trzydziestu ośmiu uczestników poświęciło się zgłębianiu duchowych bogactw religii (chrześcijaństwo, islam, judaizm, buddyzm, hinduizm, jainizm, sikhizm, zoroastrianizm) dla pokoju. Spotkanie było kontynuacją Międzyreligijnego Zgromadzenia, które odbyło się w Watykanie w dniach 25-28 października 1999, Światowego Dnia Modlitwy o Pokój w Asyżu z dnia 24 stycznia

²⁶ A. Wąs, *Praktyczny wymiar dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego. Kto angażuje się w dialog?*, religie.wiara.pl/doc/471755.Praktyczny-wymiar-dialogu-chrześcijanomuzulmanskiego-Kto/ [dostęp: 10.03.2011].

²⁷ Tenże, *Kto prowadzi dialog...*, art. cyt.

²⁸ K. Gołębiowski, *Najważniejszy jest dialog lokalny...*, art. cyt.

²⁹ A.S. Nalborczyk, *Współczesny dialog chrześcijańsko-muzułmański*, www.muzulmanie.com/index.php?option=com_content&task=view&id=51&Itemid=77/ [dostęp: 22.05.2011].

³⁰ E.I. Cassidy, *Rediscovering...*, dz. cyt., s. 158, przyp. 35.

2002 i Forum dla Pokoju³¹. Budowanie pokoju obejmuje gotowość do kontrolowania samokrytycznego związku naszych tradycji do ich socjalnych, ekonomicznych i politycznych struktur, które są często czynnikami przemocy i niesprawiedliwości³². Zdaniem autorki to spotkanie ukazuje dialog międzyreligijny w teologicznym i politycznym wymiarze, który przyczynia się do budowania pokoju między religiami.

Działalność PRDM opiera się na czterech filarach pokoju: prawdzie, wolności, sprawiedliwości i miłości, co stanowi o politycznym wymiarze jej działalności. 15 maja 2004 roku Jan Paweł II w przemówieniu do uczestników zgromadzenia plenarnego PRDM powiedział:

„Chrześcijanie wiedzą, że na mocy «posługi jednania», powierzonej im przez Boga, mogą przyczynić się do budowania pokoju w świecie, gdy pozwalają, aby kierowała nimi miłość do wszystkich ludzi i do każdego człowieka, gdy odważnie poszukują prawdy, gdy podsycają w sobie prorocze pragnienie sprawiedliwości i wolności”³³.

7 czerwca 2008 roku uczestnikom sesji plenarnej PRDM Benedykt XVI wskazał różne dziedziny, w których mogą współpracować wyznawcy różnych religii:

„Współpraca między religiami stwarza możliwości wyrażania najważniejszych ideałów każdej tradycji religijnej. Niesienie ulgi chorym, udzielanie pomocy ofiarom klęsk żywiołowych lub ofiarom przemocy, opieka nad osobami starszymi i ubogimi – oto niektóre dziedziny, w których współpracują ze sobą wyznawcy różnych religii”³⁴.

W dniach 12-18 lipca 2010 w Tajlandii PRDM zorganizowała kongres poświęcony relacjom różnych religii. Na przykładzie Tajlandii wskazano, iż dialog i mediacja religijna mogą stać się zaczątkiem pokojowego rozwiązywania kryzysów³⁵.

³¹ *Spiritual Resources of the Religions for Peace, 16–18 January 2003*, „Pro Dialogo”, nr 1, 2003, s. 108.

³² Tamże, s. 109-110; zob. *Les ressources spirituelles des religions pour la paix, 16-18 Janvier 2003*, „Pro Dialogo”, nr 1, 2003, s. 110-112.

³³ Jan Paweł II, *Znaczenie dialogu z wyznawcami innych religii*, www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/dialog_rel_15052004.htm/ [dostęp: 22.05.2011].

³⁴ Benedykt XVI, *Autentyczny dialog powinien być drogą wiary*, www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/dialog_mr_0762008.htm/ [dostęp: 20.03.2009].

³⁵ *Tajlandia: azjatycki kongres międzyreligijny*, www.opoka.org.pl/aktualnosci/

Polityczny aspekt działalności PRDM stanowi jej zaangażowanie w poszanowanie praw człowieka, w tym prawa do wolności religijnej. Jako przykład można wskazać przemówienie przewodniczącego PRDM, kardynała Jeana-Louisa Taurana z 12 kwietnia 2011, który wezwał Radę Europy do obrony wolności religijnej:

„Pragnąłbym, aby Rada Europy zawsze miała odwagę niezbędną do podejmowania konkretnych i niezbędnych decyzji, by krzewić, a jeśli to konieczne – bronić wolności religijnej i ujawniać wszelkie formy prześladowań, przemocy czy dyskryminacji z motywów religijnych, zarówno w Europie, jak i na całym świecie. Sprawmy, aby nigdy imię Boga nie było przyzywane dla usprawiedliwienia dyskryminacji i przemocy”³⁶.

Reasumując: polityczny wymiar działalności PRDM stanowi jej zaangażowanie w krzewienie pokoju pomiędzy wyznawcami różnych religii, wskazywanie na dialog różnych religii jako fundamentalny warunek pokoju, oparcie działalności na czterech filarach pokoju: prawdzie, wolności, sprawiedliwości i miłości, działalność na rzecz wspólnego dobra, przestrzeganie przed politycznym wykorzystywaniem religii, która nigdy nie może być usprawiedliwieniem przemocy, popieranie inicjatyw na rzecz lepszego zrozumienia między wyznawcami różnych religii, krzewienie sprawiedliwości, solidarności, braterstwa, przebaczenia, które ułatwiają zażegnywanie konfliktów, podejmowanie inicjatyw na rzecz poszanowania praw człowieka, w tym prawa do wolności religijnej, które są jedyną drogą do zapewnienia pokoju. Poprzez swoją działalność PRDM stara się nieustannie wskazywać, iż religia powinna inspirować do pokojowych działań. Afirmuje dialog i pokój jako jedynie słuszne drogi. Zdaniem autorki wymiar polityczny działalności tej instytucji daje nowe możliwości w stosunkach międzynarodowych, przyczyniając się tym samym do umocnienia pokoju na świecie.

Dokumenty Sekretariatu dla Niechrześcijan - Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego

Sekretariat dla Niechrześcijan opublikował w 1984 roku dokument *Postawa Kościoła wobec ludzi innych religii lub refleksje nt. dialogu i misji*³⁷, zaś w roku 1991 – *Dialog i przepowiadanie. Refleksje i orientacje*

[news.php?s=opoka&id=33598/](http://www.news.php?s=opoka&id=33598/) [dostęp: 22.05.2011].

³⁶ Strasburg: kard. Tauran wzywa Radę Europy do obrony wolności religijnej, www.idziemy.com.pl/wiadomosci.php?id=2459/ [dostęp: 22.05.2011].

³⁷ M. Zago, *Les documents du conseil Pontifical pour le dialogue interreligieux*,

dotyczące dialogu międzyreligijnego i przepowiadania Ewangelii Jezusa Chrystusa, opracowany przez PRDM i Kongregację do Spraw Ewangelizacji Narodów³⁸.

Omawiając polityczny wymiar pierwszego z wymienionych dokumentów, należy zwrócić uwagę na tzw. dialog życia, w którym każdy wyznawca Chrystusa powinien „tworzyć ewangeliczną atmosferę w każdym środowisku, w którym żyje i działa: rodzinnym, społecznym, wychowawczym, artystycznym, ekonomicznym, politycznym”³⁹ (nr 30), na dialog dzieł:

„Następny stopień to dialog w zakresie dzieł i współpracy, podejmowanych na płaszczyźnie humanitarnej, społecznej, ekonomicznej i politycznej, których celem jest wyzwolenie i wyniesie człowieka. Taka sytuacja występuje często w łonie organizacji lokalnych, krajowych i międzynarodowych, w których chrześcijanie i wyznawcy innych religii wspólnie stawiają czoło problemom świata”⁴⁰ (nr 31);

oraz dialog modlitwy:

„Ten rodzaj dialogu prowadzi do obopólnego ubogacenia i owocnej współpracy w popieraniu i chronieniu tych wartości i duchowych ideałów, które są w człowieku najwyższe”⁴¹ (nr 35).

Wskazane wyżej trzy formy dialogu międzyreligijnego stanowią jego polityczny wymiar. Dialog życia, w którym mogą uczestniczyć wszyscy wierni różnych religii, dotyczy sfer kontaktów międzyludzkich z zagadnieniem pokoju, sprawiedliwości, wspólnego dobra, sprzyja braterstwu i miłosierdziu. Dialog dzieł prowadzony jest w obliczu problemów dotyczących wyznawców różnych religii, którzy powinni mobilizować się do współpracy na rzecz sprawiedliwości, wolności i pokoju, współpracować na różnych płaszczyznach, m.in. politycznej; służy obronie ładu społecznego, podejmowany jest w obronie ogólnoludzkich wartości. Dialog modlitwy służy sprawie pokoju i rozwoju ludzkości, sprzyja porozumieniu między religiami.

„Bulletin”, nr 3, 1989, s. 367-368, 374.

³⁸ H. Zimoń (red.), *Dialog międzyreligijny*, Lublin 2004, s. 268; zob. F. Arinze, *Dialogue and Proclamation. Two Aspects of the Evangelizing Mission of the Church*, „Bulletin”, nr 2, 1991, s. 201; A. Blewiński, *New Age – fałszywa i niebezpieczna propozycja dla współczesnego świata*, „Ateneum Kapłańskie”, z. 2, 2005, s. 362-364.

³⁹ E. Sakowicz (red.), *Islam w dokumentach Kościoła i nauczaniu Jana Pawła II (1965-1996)*, Warszawa 1997, s. 40.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Tamże, s. 41.

Eugeniusz Sakowicz, konsultor Rady do Spraw Dialogu Religijnego Konferencji Episkopatu Polski, członek Komitetu do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi tej Rady zauważa, iż fakt wskazania w zaprezentowanym wyżej dokumencie tylko jednej religii *po imieniu* – islamu – jest bez precedensu. Nieprzypadkowo jego autorzy, w tym sekretarze Sekretariatu dla Niechrześcijan – biskup Pietro Rossano i Marcelo Zago, redagujący ostateczną wersję tekstu, zwrócili uwagę na tę religię, bowiem jej wyznawcy nie tylko ze względu na „duchowe pokrewieństwo”, ale również z uwagi na liczebność są dzisiaj „pierwszymi” partnerami dialogu Kościoła⁴².

W 2003 roku PRDM i Papieska Rada ds. Kultury przy współpracy Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów oraz Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan wydały dokument pt. *Jezus Chrystus dawcą wody żywej*⁴³, który jest oficjalnym stanowiskiem Kościoła Katolickiego wobec ruchu New Age⁴⁴. Dokument, liczący prawie sto stron, określa ten ruch jako prąd kulturowy, zjawisko antychrześcijańskie, szkodliwe dla Kościoła, którego nie można traktować na równi z wiarą chrześcijańską⁴⁵.

Przewodniczącą dykasterii

Przewodniczącymi dykasterii byli: kardynał Paul Marella (1964-1973), kardynał Sergio Pignedoli (1973-1980) i arcybiskup Jean Jadot (1980-1984). W 1984 roku Jan Paweł II wybrał kardynała Francisa Arinze na prezydenta PRDM, który pełnił tę funkcję do 2002 roku⁴⁶. Następnie na czele PRDM, od roku 2002 do śmierci Jana Pawła II, stał arcybiskup Michael Fitzgerald z Wielkiej Brytanii⁴⁷. W marcu 2006 roku (w okresie pontyfikatu Benedykta XVI) nastąpiła fuzja PRDM z Papieską Radą do Spraw Kultury⁴⁸, która utworzona została przez Jana Pawła II w 1982 roku. Na mocy motu proprio *Inde a Pontificatus*

⁴² Tenże, *Dialog Kościoła...*, dz. cyt., s. 161-162.

⁴³ Zob. M. Przanowski, P. Lichacz, *Jezus Chrystus dawcą wody żywej*, Kraków 2003.

⁴⁴ J. Jarzębińska-Szczebiot, M. Szczebiot, *New Age - utopia XXI wieku*, www.opoka.org.pl/varia/sekty/new_age_21.htm/ [dostęp: 15.01.2007]; zob. E.I. Cassidy, *Rediscovering ...*, dz. cyt., s. 154-158.

⁴⁵ Tamże; szerzej na temat ruchu New Age zob. A. Wańka, *New Age*, [w:] E. Sakowicz (red.), *Jan Paweł II ...*, dz. cyt., s. 355-364.

⁴⁶ *Building Bridges...*, dz. cyt., s. 16.

⁴⁷ S. Karczewski, *Jan Paweł II – Encyklopedia Pontyfikatu 1978-2005*, Radom 2005, s. 59.

⁴⁸ S.B. Brzuszek, Z.M. Styś (red.), *Dialog chrześcijan z wyznawcami innych religii za wzorem św. Franciszka z Asyżu*, Warszawa-Rzym 2006, s. 152.

z 25 marca 1993 roku papież połączył ją z Papieską Radą ds. Dialogu z Niewierzącymi (utworzoną przez Pawła VI), pozostawiając nazwę Papieskiej Rady ds. Kultury. Jej przewodniczącym od 1988 roku do śmierci papieża Jana Pawła II był kardynał Paul Poupard z Francji⁴⁹.

W maju 2007 roku Benedykt XVI cofnął swoją kontrowersyjną decyzję sprzed roku, która dotyczyła likwidacji watykańskiej Komisji ds. Stosunków Religijnych z Islamem. PRDM została przywrócona do dawnej pozycji jako odrębna dykasteria Kurii Rzymskiej⁵⁰. 25 czerwca 2007 roku Jean-Louis Tauran został powołany przez Benedykta XVI na przewodniczącego PRDM; urząd objął 1 września 2007 roku, zastępując kardynała Paula Pouparda⁵¹, zaś 3 września 2007 roku na przewodniczącego Papieskiej Rady Kultury papież powołał arcybiskupa Gianfranco Ravasio⁵².

20 listopada 2007 roku członkami PRDM Benedykt XVI mianował: arcybiskupa Leonarda Sandriego – prefekta Kongregacji dla Kościołów Wschodnich, arcybiskupa Gianfranco Ravasio – przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Kultury, biskupa Thomasa Dabre – ordynariusza diecezji Vasari (Indie), biskupa Hyginusa Kim Hee-joonga (tyt. Corniculana) – biskupa pomocniczego w archidiecezji Kwangdzu (Korea) oraz biskupa Christophera Charlesa Prowse’a (tyt. Baanna) – biskupa pomocniczego w archidiecezji Melbourne (Australia)⁵³. Wśród konsultorów PRDM znalazł się polski biskup pracujący w Kazachstanie – Janusz Kaleta⁵⁴.

Komisja ds. Stosunków Religijnych z Islamem

W ramach Sekretariatu powstało Biuro ds. Kontaktów z Islamem, które w 1974 roku przejęło kompetencje istniejącej wcześniej Specjalnej Komisji ds. Stosunków Religijnych z Islamem⁵⁵. Komisja została powołana jako odrębne gremium, ale związane z Sekretariatem

⁴⁹ S. Karczewski, *Jan Paweł II...*, dz. cyt., s. 59.

⁵⁰ *Papież cofnął swoją kontrowersyjną decyzję*, www.forum-znak.org.pl/index.php?t=wydarzenia&id=5573/ [dostęp: 15.10.2007].

⁵¹ *Jean-Louis Tauran*, www.catholic-hierarchy.org/bishop/btauran.htm/ [dostęp: 1.12.2009].

⁵² *Gianfranco Ravasi*, www.catholic-hierarchy.org/bishop/bravg.htm/ [dostęp: 1.12.2009].

⁵³ *Audiencje, nominacje i decyzje papieskie*, „L’Osservatore Romano”, nr 1, 2008, s. 63; Konsultorzy PRDM – zob. tamże, s. 63.

⁵⁴ *Polak konsultorem Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego*, papież.wiara.pl/doc/375543.Polak-konsultorem-Papieskiej-Rady-ds-Dialogu-Międzyreligijnego/ [dostęp: 22.05.2011].

⁵⁵ A. Wąs, *Kto prowadzi dialog...*, art. cyt.

dla Niechrześcijan, a obecnie z PRDM. W zakresie zadań Komisji „jest promowanie i inspirowanie religijnych relacji pomiędzy muzułmanami i katolikami, we współpracy z innymi chrześcijanami”⁵⁶. Komisja jest również dostępna dla innych gremiów szukających informacji oraz pomocy w realizacji własnych projektów. W praktyce Komisja stała się organem, który odzwierciedla chrześcijańsko-muzułmańskie relacje, a w centrum jej zainteresowań są różne tematy – obecne współczesne ruchy w łonie islamu, modlitwa z muzułmanami, religia i polityka⁵⁷.

Komisja ds. Stosunków Religijnych z Judaizmem

W 1966 roku papież Paweł VI zgodził się na wydzielenie w ramach Sekretariatu ds. Jedności Chrześcijan osobnej Komisji ds. Stosunków Religijnych z Judaizmem, dzięki czemu dialog Kościoła z wyznawcami judaizmu i judaizmem został silnie powiązany z wewnątrz-chrześcijańskim ekumenizmem⁵⁸. Papież Jan XXIII, mocą „motu proprio” z 5 lipca 1960 roku *Superno Dei nutu*, powołał dwanaście komisji przygotowujących Sobór Watykański II, a wśród nich był ów Sekretariat, którego powołanie miało być, w zamyśle papieża, wyrazem życzliwości wobec chrześcijan-niekatolików⁵⁹. 15 stycznia 1963 roku Sekretariat został podniesiony do rangi komisji soborowej. 3 stycznia 1966 roku Paweł VI włączył go w strukturę Kurii Rzymskiej jako stałą dykasterię, a Jan Paweł II konstytucją apostolską *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 roku podniósł Sekretariat do rangi Papieskiej Rady⁶⁰.

Komisja ds. Stosunków Religijnych z Judaizmem działa obecnie w ramach Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan⁶¹, która jest jedną z dykasterii Kurii Rzymskiej, prowadzącą w imieniu Kościoła Katolickiego działalność ekumeniczną. Ich przewodniczącym był od 2001 roku kardynał Walter Kasper⁶², zaś Sekretarzem Komisji – ksiądz Norbert Hofmann⁶³. 20 listopada 2010 roku kardynał Kurt Kuch został

⁵⁶ K. Akasheh, *Nostra Aetate: 40 Years Later*, www.ewtn.com/library/CHISTORY/chrstnsmmlms.HTM/ [dostęp: 22.05.2011].

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ W. Chrostowski, *Stan dialogu katolicko-żydowskiego w perspektywie ogólnokościelnej i polskiej*, www.mateusz.pl/czytelnia/wch_sdkz.htm/ [dostęp: 28.04.2007].

⁵⁹ *Papieska Rada do spraw Popierania Jedności Chrześcijan*, www.pl.wikipedia.org/wiki/Papieska_Rada_do_spraw_Popierania_Jedno%C5%9Bci_Chrze%C5%9Bcijan/ [dostęp: 15.10.2007].

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ K. Gołębiowski, *Najważniejszy jest dialog lokalny...*, art. cyt.

⁶² *Papieska Rada...*, art. cyt.

⁶³ *Kronika religijna (16 I – 23 I)*, www.tygodnik.onet.pl/1599,0,2,obraz.htm/

powołany na przewodniczącego Papieskiej Rady, obejmując urząd 1 stycznia 2011 roku⁶⁴, zaś jej sekretarzem został Brian Farrell⁶⁵.

Po latach konsultacji, podejmowanych we współpracy ze stroną żydowską, Komisja Stolicy Apostolskiej ds. Stosunków Religijnych z Judaizmem wydała dokumenty: *Wskazówki i sugestie w sprawie wprowadzenia w życie deklaracji soborowej „Nostra aetate”*, z 1 grudnia 1974 roku⁶⁶, *Żydzi i judaizm w głoszeniu Słowa Bożego i katechezie Kościoła Katolickiego. Wskazówki do właściwego przedstawiania tych zagadnień*, z 24 czerwca 1985 roku⁶⁷ oraz *Pamiętamy: refleksje nad Shoah*, z 16 marca 1998 roku⁶⁸.

Zakończenie

Współczesny świat potrzebuje współdziałania wszystkich religii dla dobra ludzkości, a harmonijne współistnienie różnych religii ma olbrzymią wagę dla przyszłości świata. Autorka jest przekonana, iż nie będzie pokoju międzynarodowego bez pokoju międzyreligijnego. Dialog między religiami stanowi drogę do pokoju między narodami, dlatego należy dostrzegać polityczne aspekty działalności instytucji zaangażowanych w ten rodzaj dialogu, m.in. Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego, omówionej w niniejszym artykule. Zdaniem autorki polityczne oddziaływanie PRDM powinno inspirować do pokoju, mobilizować do współpracy na rzecz sprawiedliwości, solidarności, wolności, ukazywać znaczenie dialogu jako metody rozwiązywania konfliktów międzynarodowych, podejmować próby mediacji (np. w obliczu długotrwałego konfliktu bliskowschodniego). Ponadto Rada powinna uświadamiać siłę modlitwy, która może przyczynić się do pojednania i pokoju między religiami i narodami, bronić mniejszości religijnych, opublikować dokument, który poruszałby kwestię praw człowieka ze szczególnym uwzględnieniem prawa do wolności religijnej, wspierać rozwój krajów biednych (opcja preferencyjna na rzecz ubogich), potępiać nieustannie niepokojące zjawiska z punktu

[dostęp: 2.02.2008].

⁶⁴ Kurt Koch, www.catholic-hierarchy.org/bishop/bkoch.htm/ [dostęp: 1.02.2011].

⁶⁵ Pontifical Council for Promoting Christian Unity, www.catholic-hierarchy.org/diocese/dxpcu.htm/ [dostęp: 1.02.2011].

⁶⁶ W. Chrostowski, R. Rubinkiewicz (red.), *Żydzi i judaizm w dokumentach Kościoła i nauczaniu Jana Pawła II (1965-1989)*, Warszawa 1990, s. 37-43.

⁶⁷ Treść dokumentu zob. „L'Osservatore Romano”, nr 6-7, 1985, s. 66-67.

⁶⁸ W. Chrostowski, *Stan dialogu...*, art. cyt.; E.I. Cassidy, *Rediscovering...*, dz. cyt., s. 200-205.

widzenia dialogu międzyreligijnego i współżycia społecznego – tj. fundamentalizm i terroryzm. Autorka ma nadzieję, że przedstawione zagadnienie może przyczynić się do bardziej szczegółowych badań w zakresie dialogu międzyreligijnego i jego politycznych aspektów.

Wybrana bibliografia

- Arinze F., *Dialogue and Proclamation. Two Aspects of the Evangelising Mission of the Church*, „Bulletin”, nr 2, 1991.
- Brzuszek S.B., Styś Z.M. (red.), *Dialog chrześcijan z wyznawcami innych religii za wzorem św. Franciszka z Asyżu*, Franciszkańskie Centrum dla Europy, Warszawa-Rzym 2006.
- Cassidy E.I., *Rediscovering Vatican II. Ecumenism and Interreligious Dialogue: Unitatis Redintegratio, Nostra Aetate*, New York 2005.
- Kluj W. (red.), *Odkupienie a dialog międzyreligijny. Materiały z sympozjum w Obrze (20-21 kwietnia 1998 roku)*, Poznań 1999.
- Michałek A., *Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego. Rys historyczny*, „Nurt SVD”, nr 1-2, 2008.
- Michel T., Fitzgerald M. (red.), *Recognise the Spiritual Bonds which Unite Us. 16 Years of Christian-Muslim Dialogue*, Vatican City 1994.
- Nowak W., Pawlik J.J. (red.), *Islam w Europie Wschodniej. Historia i perspektywy dialogu. Materiały Konferencji Naukowej w Olsztynie (26 stycznia 2001)*, Olsztyn 2001.
- Ruppert H.S., *Building Bridges. Interreligious Dialogue on the Path to World Peace. An Interview with F. Arinze*, New York 2004.
- Sakowicz E., *Dialog Kościoła z islamem według dokumentów soborowych i posoborowych (1963-1999)*, Warszawa 2000.
- Sakowicz E. (red.), *Islam w dokumentach Kościoła i nauczaniu Jana Pawła II (1965-1996)*, Warszawa 1997.
- Sakowicz E. (red.), *Jan Paweł II. Encyklopedia dialogu i ekumenizmu*, Radom 2006.
- Sherwin B.L., Kasimow H. (red.), *John Paul II and Interreligious Dialogue*, New York 1999.
- Zago M., *Les documents du conseil Pontifical pour le dialogue interreligieux*, „Bulletin”, nr 3, 1989.
- Zimoń H. (red.), *Dialog międzyreligijny*, Lublin 2004.

~ . ~

Sylvia Górzna
Polityczny wymiar Papieskiej Rady
ds. Dialogu Międzyreligijnego

Streszczenie

W niniejszym artykule autorka zwróciła szczególną uwagę na polityczną działalność Sekretariatu dla Niechrześcijan (1964), ustanowionego przez papieża Pawła VI, a przemianowanego przez papieża Jana Pawła II na Papieską Radę ds. Dialogu Międzyreligijnego (1988). Politycznym wymiarem działalności omówionej Rady jest m.in. przesyłanie życzeń do przywódców religijnych i państwowych oraz ambasadorów krajów arabskich i muzułmańskich, wspólnot katolickich w świecie arabskim. Rada kieruje ponadto przesłania, mające polityczny wymiar, również do wyznawców hinduizmu i buddyzmu z okazji ich świąt: Diwali i Wesak. Działalność tej instytucji przyczynia się do porozumienia i pokojowego współistnienia religii, które powinny podjąć służbę na rzecz pokoju między narodami. Działalność Papieskiej Rady powinna stać się drogowskazem dla polityków i wyznawców różnych religii, którzy mogą budować cywilizację międzyreligijną. Autorka zaprezentowała dokumenty wydane m.in. przez Sekretariat dla Niechrześcijan / Papieską Radę ds. Dialogu Międzyreligijnego oraz Komisję ds. Stosunków Religijnych z Judaizmem. Autorka wskazała również na trzy formy dialogu międzyreligijnego: dialog życia, dialog dzieł oraz dialog modlitwy, które stanowią jego polityczny wymiar.

Słowa kluczowe: Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego, polityka.

Sylvia Górzna
The Political Dimension of the
Pontifical Council for Inter-Religious Dialogue

Abstract

The present author in the essay draws special attention to the political activities of the Pontifical Council for the Non-Christians (1964), established by Pope Paul VI, then re-named by Pope John Paul II to the Pontifical Council for Inter-religious Dialogue (1988). The political dimension of the Council in question is observable in – among others – sending greetings to the religious and national leaders as well as to the ambas-

sadors of the Arabic and Muslim countries and Catholic communities in the Arabic world. Moreover, the Council sends messages, political in nature, also to the believers of Hinduism and Buddhism on the occasions of their feasts: Diwali and Wesak. The institution's activity contributes to the agreement and peaceful co-existence of religions that ought to take up the service for the sake of peace among nations. The Pontifical Council's activity should become a "signpost" for the politicians and believers of various religions who may build up the inter-religious civilisation. The author presented the documents issued by – among others – the Secretariat for the Non-Christians / the Pontifical Council for Inter-religious Dialogue and by the Commission for Religious Relations with the Jews. The author also points to three forms of the inter-religious dialogue: the dialogue of life, the dialogue of acts and the dialogue of prayer – which all constitute its political dimension.

Key words: Pontifical Council for Inter-Religious Dialogue, politics.